



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

**R.P. Francisci Svarez Granatensis E Societate Iesv  
Doctoris Theologi, Et In Conimbricensi Academia Primarij  
at[que] Emeriti olim Professoris Tractatvs Qvinqve, Ad  
Primam Secvndae D. Thomae**

**Suárez, Francisco**

**Mogvntiae, 1629**

Dispvatio II. De bonitate, & malitia obiectiua humanorum actuum,  
comprehendens sectiones tres.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94065)

moralium actuum, & sic comprehendit etiam virtutes infusas: imo si hæc denominatio sumatur in hac ampliacione, etiam virtutes Theologicæ possunt dici *morales*, nam reuera actus earum sunt *morales*: verum illa denominatio virtutum specialiter accommodata est ad illas, quæ etiam habent pro obiecto & materia circa quam versantur, aliquos actus *morales*, de quo latius alibi.

IX. Ex quibus omnibus tandem concludo *ens morale* in tota latitudine sua non dicere proprie vnam rationem communem: vt satis patet ex magna varietate huius denominationis quam explicuimus. Vnde licet possimus dicere *ens morale* esse illud quod ad mores pertinet, vel quod aliquo modo ex libero operandi modo procedit, aut ad illum dicit aliquam habitudinem, tamen hæc potius est quædam vocis analogiæ interpretatio, quam alicuius rationis formalis communis explicatio: in aliquibus autem entibus moralibus magis contractis potest vere dari ratio communis abstracta, & diuisio, quæ sub illa fiat per se per modum generis & speciei, & huiusmodi est ratio actus moralis, & ratio bonitatis, vel malitiæ moralis, de quibus nobis mox disputandum est.

## DISPVATIO II.

## De bonitate &amp; malitia obiectiua humanorum actuum.



Voniam obiecta, teste Aristotele, sunt priora actibus, & actus humani vel omnino, vel præcipue accipiunt ab obiectis bonitatem, & malitiam, ideo antequam disputemus de bonitate actuum vt actus sunt, dicendum videtur de bonitate obiectorum, quam nos vocamus bonitatem obiectiuam, de qua videbimus an sit, quid sit, & vnde sumatur, seu quoruplex sit, & simul dicemus de malitia, quia facile cognoscitur cognitio positio cuius est priuatio.

## SECTIO I.

## Vtrum in obiectis actuum humanorum sit aliqua honestas, siue bonitas moralis obiectiua.

I. Ratio dubii est primo, quia non oportet vt conditiones quæ sunt in actu, prius reperiantur in obiecto, etiam si sumatur actus totam denominationem suam ab obiecto: ergo licet actus humanus sit bonus ex habitu ad obiectum, non oportet, vt obiectum ipsum prius sit bonum: ergo non est necessaria hæc bonitas obiectiua. Primum antecedens patet inductione, nam licet iudicium intellectus sit verum, non oportet vt illa veritas prius sit in rebus, nam, teste Aristotele, primo & per se est in intellectu, per confirmationem ad res: idem est de certitudine, claritate. Et ratione patet, quia obiectum in tantum potest requirere conditionem quæ est in actu, in quantum est causa illius: obiectum autem non est causa vniuoca actus, sed æquiuoca: non ergo oportet vt in se habeat conditionem illam, quam communicat actui obiectiue: ergo quauis obiecta humanorum actuum aliquo modo communicent actibus bonitatem, non oportet

vt ipsa in se bona sint bonitate morali, seu honestate. Secundo, actus interior voluntatis non ideo est bonus, quia obiectum est bonum moraliter: duplex enim esse potest tale obiectum, scilicet, aut res omnino extrinseca, seu quæ nullo modo sit actus humanus, vt est Deus respectu amoris eius, vel potest esse aliquis actus humanus, vt est eorum respectu voluntatis dandi electio: nam priora obiecta non possunt dici ex se moraliter bona, aut mala, vt per se constat, quia tantum sunt res quædam simplices & naturales, seu physice: posteriora vero in tantum sunt bona moraliter, in quantum procedunt ab actibus internis bonis: actus enim exterior electio: nam ideo est bonus, quia à bona voluntate procedit, vnde si interdum procedat à mala voluntate, est malus: ergo neque in illis obiectis secundum se est bonitas aliqua. Tertio, vt actus voluntatis sit malus, non requirit bonitatem in obiecto, ergo neque vt sit bonus, requirit bonitatem: antecedens patet, nam odium Dei est malum, & tamen habet pro obiecto Deum, in quo nulla est malitia, & sic de aliis.

In hac re vix reperio varietatem opinionum, quia Theologi pauca de ea in propriis terminis disputant: potest autem referri hic opinio eorum, qui negant in actibus externis esse aliquam bonitatem, quæ non emanet ab interioribus actibus, quam tenet Almain. tractatu 3. moral. cap. 18. & Ocham. quodlib. 1. q. 10. Gregor. in 2. quæst. 41. Sed reuera hi autores non loquuntur de actibus externis formaliter vt obiecta sunt, sed vt sunt actus humani, quæ consideratio est longe diuersa, vt dicemus.

Dicendum primo. In obiectis humanorum actuum, qui sunt boni moraliter, necessaria est aliqua honestas quæ conueniat obiecto ex se, & affirm. non per actum, & illa recte dici potest bonitas obiectiua. Hanc conclusionem sumo ex D. Thoma 1. 2. q. 19. art. 1. ad 3. dicente, Bonum per rationem presentatum voluntati vt obiectum, & in quantum cadit sub ordinatione rationis, pertinet ad genus moris, & causat bonitatem moralem in actu voluntatis. In quibus verbis dicit aperte bonum præsupponi vt obiectum apte actum voluntatis, & respectu actus moraliter boni: illud bonum aliquo modo pertinet ad genus moris per ordinem ad rationem: est ergo in illo aliqua bonitas quam recta ratio cognoscit, & hanc nos vocamus obiectum honestum: vnde 1. 2. q. 20. art. 1. ad 1. ait idem D. Thomas actum externum pro vt est prior in ordine rationis, quæ internus, habere ex se bonitatem non ab interiori actu, sed quæ sit potius fundamentum bonitatis interioris actus. Vbi est aduertendum non sentire D. Thomam hanc bonitatem nõ conuenire his actibus pro vt in re sunt, eo quod dicat conuenire illis pro vt sunt in ordinatione rationis, quia res quæ iudicatur bona: non in apprehensione tantum, sed in existentiã iudicatur bona: vt ergo iudicium sit verum, oportet vt res in se habeat bonitatem, quam habet vt rationi obiecta: dicit tamen D. Tho. hanc bonitatem conuenire actibus externis vt sunt in apprehensione rationis, quia vt sic obiciuntur voluntati, & ita hoc modo dicendi, explicuit hanc bonitatem esse obiectiuam, & conuenire actibus externis, non vt actus sunt morales, sed vt obiecta sunt. Eandem doctrinam repetit quæstione secunda, de malo, articulo tertio, in corp. & ad octauum, vbi hanc vocat bonitatem primordiale: & ita conclusionem hæc fere omnes Thomistæ docent. Conrad. alii 1. 2. quæst. 20. art. 1. & 2. Ferr. 3. cont. Genr. cap. 1. Viger. in Sum. c. 3. §. 7. vers. 2. & alij Theologi quos infra referam.

Ratione

IV Ratione probatur, quia obiectum voluntatis est bonū sub ratione boni: ergo bonitas illa quæ mouet voluntatem, non manat à voluntate, sed supponitur in obiectis: idem ergo proportionaliter verum est in omnibus habitibus, vel actibus voluntatis, quia omnia tendunt in obiectum adæquatum potentie proportionali modo: ergo idem necesse est dicere de actibus bonis & rectis: supponit ergo in obiectis suis aliquam bonitatem mouentem voluntatem ad tales actus, & formaliter terminantem tendentiam eorum. Tunc ulterius, illa bonitas talis obiecti non constituit bonum vtile, nec delectabile: ergo honestum est: ergo in ipsa, aliqua honestas sufficiens in suo genere ad dandum actui bonitatem moralem, & ideo rectè dicitur bonitas moralis obiectiua. Probantur duæ partes de virtute & delectabilitate, nam in primis bonum vtile vt sic est respectuum: & totam suam rationem appetibilis sumit ab illo, ad quod est vtile, vt suo loco iam ostensum est: ergo vtile vt sic est indifferens, & vt sic honestum, dicendum est esse vtile ad honestum obiectum, seu finem: ergo proprie & formaliter hæc bonitas non est in bono vtili vt vtile est, sed in aliquo bono per se amabili, vt latius postea. Similiter bonum delectabile vt sic non est sufficiens ad dandum actui interiori bonitatem moralem, sed ex adiunctis iudicandum est de illo, nam potest habere adiunctam turpitudinem, & tunc actus qui circa tale bonum versatur, erit malus moraliter: interdum verò neque turpitudinem, neque honestatem habet adiunctam, & tunc est indifferens: vnde non potest facere actum bonum, sed ad summum facit indifferentem in specie, & in individuo erit bonus, vel malus ex adiunctis circumstantiis: aliquando vero potest delectatio esse honesta, quia consequitur honestam operationem, quæ operatio habet rationem obiecti honesti: ergo honestas illius non est ipsa delectatio, sed aliqua alia ratio boni, à qua & opus ipsum, & consequenter delectatio est honesta.

V. Dices præter has tres rationes esse quandam aliam conuenientis boni vt sic, & illam sufficere vt ex parte obiecti fundet bonitatem actus. Respondetur iuxta metaphysicam distinctionem bonum vtile honestum, & delectabile, omne illud quod est amabile tanquam per se conueniens, reduci ad bonum honestum: vnde licet concedamus illam conuenientiam cum natura fundare obiectiue bonitatem actus, nihilominus illa verè dicitur honestas quædam. Adde tamen ulterius, non quidquid est conueniens nature hominis, hoc ipso esse honestum proprie & in ordine ad mores, vt nunc loquimur, nam vita per se est conueniens nature, & tamen interdum amara illam potest esse turpe, & idem est de sanitate, aut aliis commodis nature, & hoc modo antiqui Philosophi, vt constat ex Tullio 3. & 4. de Finib. distinxerunt bonum nature à bono honesto, quod appellabant per se decens: in obiectis ergo actuum humanorum sola commoditas nature non est sufficiens ad honestatem actuum: ergo est in eis aliqua ratio bonitatis, quam proprie honestatem appellamus, ratione cuius talia obiecta per rectam rationem iudicantur esse homini decencia, & propter se rectè amabilia.

VI. *Assertio vniuersalis.* Dicendum secundò. Hæc honestas non conuenit tantum actibus humanis, sed etiam aliis rebus, quæ per se rectè amari possunt: neque etiam conuenit solis actibus externis, sed etiam internis. Hæc conclusio declaratur vno exēplo quoad priorē partem, nam tota illa sequitur ex præce-

denti, & eadem ratione probanda est proportionaliter explicata. Prima ergo pars declaratur hoc exemplo, Deus est obiectum per se amabile ab homine, rectissimo amore: non est autem ita amabilis Deus, quia amor qui in ipsum tendit, rectus est, sed è contrario: quia Deus de se ita est bonus, & ita amabilis, ideo amor qui tendit in illum sub hac ratione rectus est: ergo hæc obiectiua bonitas supponitur in ipso Deo, neque conuenit illi per denominationem ab actu voluntatis, sed potius in suo genere est causa rectitudinis voluntatis. Dicunt aliqui tale obiectum non denominari bonum nisi à causalitate, quia scilicet potest causare actum bonum. Sed si hoc intelligatur de actuali causalitate, sic est aperte falsum: est enim obiectum de se bonum, etiam si actu non causet actum bonum: si autem intelligatur de virtute causandi, cum hæc causalitas pertinet ad finalem causam, verum est bonitatem ipsius obiecti esse virtutem, per quam sic causat, iuxta dicta initio huius operis. Hæc autem bonitas non consistit proprie in relatione causalitatis, sed est veluti virtus ipsa, in qua potest fundari talis relatio.

Atque hinc probatur secunda pars conclusionis de actibus externis, qui etiam sunt obiecta interiorum, & interdum sunt tales, vt ex se habeant vnde rectè amantur, quo sensu vera est illa causalitas, quia dare elemosinam bonum est, ideo velle dare est bonum: ergo in talibus actibus secundum se præsupponitur aliqua bonitas, quæ non manat ab interiore actu, sed potius obiectiue præsupponitur, & est fundamentum rectitudinis illius.

VII. Denique eodem modo probanda est vltima pars conclusionis de actu interiori: qui dupliciter potest considerari: primò quatenus vnus actus interior potest per alium actum amari quasi reflexè, & hoc modo eadem est ratio de vno actu interiori respectu alterius per quem amatur, quæ est de actu exteriori respectu interioris: sicut ergo actus exterior in se & ex se habet honestatem obiectiuam, ob quam rectè amari potest, ita etiam interior: & hoc modo velle amare Deum est actus bonus, quia ipsum amare est obiectum bonum, & per se decens homini vt recta ratione vultur: ergo illa est honestas obiectiua vnus actus respectu alterius. Secundò potest considerari actus interior quatenus se ipso est intrinsecè voluntarius, & consequenter volutus: sub qua ratione non habet proprie rationem obiecti, quia non est volutus vt obiectum, sed vt actus: attamen eo modo quo est volutus, lata quadam ratione potest dici aliquo modo inducere rationem obiecti, nam vere vt sic est amabilis. Et eadem consideratione si actus sit honestus dici potest intrinsecè includere honestatem obiectiuam, ratione cuius est amabilis honestè intrinsecè & per se ipsum, est enim eadem proportionalis ratio. Poterat autem circa hanc conclusionem inquiri, vtrum hæc honestas obiectiua reperitur aliquo modo in medijs vt media sunt, & in priuationibus, & in entibus, seu respectibus rationis: quæ commodius explicabuntur in sequentibus sectionibus.

IX. Ad argumenta in principio posita, quoniam magna ex parte fundantur in equiuocatione nominum, præmittenda est distinctio iam insinuatæ bonitatis & honestatis, nam alia est obiectiua, alia verò potest vocari formalis: prior est illa quæ constituit rem in ratione obiecti honesti: posterior verò, quæ constituit actum vt actum in ratione actus honesti. Dices, omnis bonitas formaliter constituit in ratione boni illam rem, cuius

cuius est bonitas: ergo omnis bonitas est bonitas formalis. Respondetur hanc esse vocis æquiuocationem, concedo enim obiectum boni formaliter constitui sua bonitate in tali esse, & hoc sensu illum posse appellari bonitatem formalem; verum respectu hominis illa dicitur bonitas obiectiua, & sub hoc respectu & consideratione datur illa diuisio, nam, vt latius dicam inferius, in tantum aliquid est bonum alteri, in quantum est illi conueniens: dupliciter autem potest aliquid conueniens homini scilicet aut per modum obiecti, aut per modum formæ. Ad quem modum initio huius operis distinguebamus finem obiectiuum & formalem: sic ergo in ordine ad mores aliquid est bonum homini vt obiectum, quia scilicet est tale, vt per se sit recte amabile ab homine. Alio modo potest esse conueniens vt forma actualiter constituens hominem bonum: non enim fit homo bonus formaliter ab obiectis per obiecta ipsa, sed per ea quæ exercet circa obiecta. Primum ergo bonum vocatur obiectiuum, secundum formale; de quibus plura in sequentibus.

X.  
Ad 1. argū.  
in num. 1.

Ad primum ergo respondetur concedendo non esse necessarium, obiectum habere formaliter eam conditionem, quæ est in actu: hinc tamen solum fit honestatem illam obiectiuam non esse necessarium eiusdem rationis cum honestate formalis quæ est in actu, quod verum est, vt latius postea constabit, non vero inferitur honestatem illam quæ est in obiecto, non esse bonitatem quandam, nam cum constituat obiectum amabile, & sumatur ex conuenientia ad rationalem naturam, cuius est obiectum, vt dicam, necesse est illam esse bonitatem quandam: vnde in illa diuisione boni in honestum, &c. bonum honestum non solum conuenit actibus, sed etiam aliis rebus quæ honestè amari possunt: est ergo illa honestas bonitas quædam obiectiua.

XI.  
Ad 2. argū.

Hinc ad secundum est facilis responsio, quamuis oporteat distinguere de bonitate & moralitate, si sermo sit de bono morali, nam denominatio boni sumitur sine dubio à bonitate ipsius obiecti, quæ antecedit actum voluntatis; denominatio vero moralis potest sumi ex sola habitudine extrinseca ab actu morali, nam, vt supra dicebam, obiectum non denominatur morale, nisi quatenus esse potest causa actus moralis: vnde sicut in medicina sana virtus causandi sanitatem est intrinseca in ipsa medicina illi ex se conueniens, & non à sanitate, & nihilominus denominatio sani est extrinseca illi à sanitate quam causare potest: ita dicendum de honestate obiectiua quatenus moralis denominatur. Hinc ergo ad priorem partem illius argumenti, quæ est de rebus quæ nullo modo sunt actus humani, concedo in eis esse honestatem & bonitatem propter quam sunt honestè diligibiles, vt dictum est de Deo, & idem est de aliis, seruata proportionem. Vtram vero honestas illa dicenda sit moralis, quæ sitio est de nomine quæ iam satis explicata est. Vnde Ferrar. supra illam vocat bonitatem naturalem, quæ non liberè, sed naturaliter obiectis conuenit: D. Thomas autem vocat primordiale in genere moris, quod idem est quod dicere esse morale causaliter. Ad posteriorem autem eiusdem 2. argumenti partem de actibus externis aliqui non formidant concedere dari circulum inter actum internum & externum, & non esse vitiosum, quia est in diverso genere causæ, nam actus externus est bonus, quia internus bonus est, & internus etiam est bonus, quia terminatur ad talem actum externum tan-

quam ad obiectum. Sed in hoc committitur æquiuocatio, nam respectu vnus & eiusdem bonitatis nullus est circulus saltem quod attinet ad specificationem, nam si sit sermo de bonitate obiectiua, non ideo actus externus est bonus, quia est ab interiori bono, sed ex se talis est, vt declarauimus & retulimus ex D. Thom. Vnde etiam si actus elemosinæ procedat à mala voluntate, quamuis vt actus non sit bonus, tamen vt obiectum semper est bonus, quia de se semper est sufficiens ad dandam actui voluntatis bonitatem. Vnde potius est vera illa causalitas, ideo actus voluntatis est bonus, quia actus exterior est obiectiue bonus: at verò respectu bonitatis formalis, quæ conuenit actui vt actus est, habet actus exterior vt sit bonus ab actu interiori bono, vt suo loco dicemus, tamen iam hoc est respectu diuersæ bonitatis, & ita nullus est circulus.

Terrium argumentum petit, an quod dictum est de bonitate, extendendum sit ad malitiam. Et breuiter dicendum, quoad aliquid esse eandem rationem, nimirum quando actus interior ab obiecto malus est, necessarium supponi in obiecto aliquam turpitudinem obiectiuam, à qua manat in suo genere tota malitia talis actus interioris, nã ideo est malus, quia circa prauum obiectum versatur: prauitas ergo subiecti supponitur in ipso, & non manat ab actu interiori in ipsum obiectum, vt facile patet applicando omnes rationes factas pro i. assertionem. Est autem attendendum, quidnam sit proprium & proximum obiectum talis actus interioris, nam in illo debet reperiri malitia, & non in persona, vel in aliqua alia re, ad quam terminatur, vel aliquo modo includit tale obiectum, vt in exemplo adducto in argumento, odium Dei non habet pro obiecto proximo Deum, sed non esse Dei, vel aliquid malum inferendum Deo, & ideo obiectiua malitia respectu talis actus non est querenda in Deo, sed in hoc quod est Deum non esse, vel malum aliquod in esse Deo. Et ad hoc intelligendum cõfert quod supra dicebam, omnem actum voluntatis licet significet per modum fugæ, includere prosecutionem, vel appetitionem aliquam, sicut in odio Dei includitur voluntas vt Deus non sit, vel ei fiat iniuria: illud ergo quod appetitur est proprium obiectum, in quo est malitia obiectiua.

XIII.  
Intersit inter bonitatem & malitiam in appetitione.

Est autem differentia notanda inter malitiam, & bonitatem, quod bonitas non solum est in obiecto, sed etiam de se est ratio formalis obiectiua voluntatis: vnde esse potest directè & per se volita; imò hoc etiam necessarium fortasse est, vt conferat actui interiori bonitatem: at verò malitia, licet sit in obiecto, non est tamen ratio obiectiua, quia nemo intendens ad malum operatur, nec malitia vt sic potest mouere voluntatem ad appetitionem obiecti: & quamuis fortasse interdum ex magna deordinatione possit voluntas amare malitiam ipsam, non tamen propter ipsam, sed propter aliquam aliam rationem boni, ad quam talis malitia exillimari potest utilis, & ideo vt obiectum malum communiceet malitiam actui, non oportet vt malitia sit directè intenta aut voluntaria, sed satis est vt in ipso obiecto aliquo modo sit volita, tum propter rationem factam, tum quia malum ex quo cunq; defertur.

☉ (1) ☉

SECTIO II.

Quid sit hæc bonitas obiectiua humanorum actuum.

I. Ratio du-  
bitandi.

**R**atio difficultatis est, quia hæc bonitas reperitur in entibus realibus, vt in Deo, & elemosyna: reperitur etiam in entibus rationis, vt in priuationibus & negationibus; nam velle non occidere est actus bonus ex obiecto; in illo ergo obiecto est bonitas obiectiua, estque mera priuatio, seu negatio: conuenit etiam rebus per extrinsecam denominationem realem, vt in actibus exterius, qui sunt boni, quia præcepti; & mali, qui prohibiti; nam esse præceptum, vel prohibitum denominatio extrinseca est; & tamen in illa fundatur bonitas, vel malitia obiectiua talis actus: hæc ergo bonitas in communi loquendo, non potest aliqua esse proprietas realis, alioqui nec reperiri posset in non entibus, neque oriri ex denominatione extrinseca: neque etiam esse proprietas rationis, quia, vt sæpe dixi, entia rationis sunt conficta, & vt sic nihil conferunt ad mores: neque denique potest esse aliquid commune, quia nihil tale fingi, aut excogitari potest.

II. Opinio.

In hac re potest esse eadem varietas opinionum, quæ disp. præcedenti de moralitate tractata est, & quam inferius agendo de bonitate formaliter referemus, vnde breuiter illam attingo. Prima sententia esse potest, hæc bonitatem obiectiuam in vnaquaque re tantum esse relationem conformitatis ad rectam rationem, nõ vt habet rationem legis, de quo postea, sed vt est vis representans voluntati id quod eam amare oportet; quod videtur posse sumi ex D. Thoma 1.2. q. 18. art. 1. ad 3. vbi dicit bonum vt propositum per rationem, pertinere ad genus moris.

III.

Hæc opinio intelligi potest vel proprie de respectu vt significat relationem siue realem, siue rationis; vel fundamento talis respectus, seu denominatione quæ in obiecto oritur ex iudicio rationis. Neutro autem modo potest hæc opinio esse vera, nam primò quod attinet ad relationem rationis proprie dictam; rationes supra factæ conuincunt esse impertinentem ad honestatem morum, nam hoc ipso quod intellectus iudicat elemosynam esse honestam, reuertit in illo obiecto bonitas obiectiua, & tamen nondum est orta relatio rationis donec intellectus conferat vnum cum alio, & fingat illam. Deinde propter hanc bonitatem est res digna amore; quis autem dicat rem esse amabilem propter relationem rationis? Deus enim per se, & ratione suæ bonitatis est obiectum maximè honestum, & summe diligibile, non propter relationem rationis. Denique obiecta virtutum moralium realia sunt, & tamen sunt honesta bona. Secundo de relatione reali, in primis in obiecto per rationem iudicato, nulla resultat talis relatio, sed si quæ resultat, est in iudicio ipso, ab illa autem non potest obiectum denominari bonum, sed fortasse ipsum iudicium, vnde nominatur verum, & inde etiam vt ipsum sit bonum quoddam intellectus magis ratione fundamēti, quam formalis respectus. Deinde etiam si daremus hanc relationem conformitatis esse realem in obiecto per rationem propositum, neque posset esse verum in omnibus obiectis, vt patet in Deo, neque etiam ipsa relatio quicquam conferret ad honestatem obiecti, nam præcisè lex hoc quod obiectum intelligatur esse tale, quale per rectam

rationem iudicatur, intelligatur esse honestum, & tamen in illo vt sic nondum intelligitur relatio, quia intellectus non iudicat de tali relatione, sed solum de ipsa re, & de tali proprietate illi conueniente. Vnde facile probatur etiam tertia pars de denominatione. Primo quidem, quia obiectum non denominatur à iudicio rationis nisi cognitum, vel diiudicatum, quæ denominatio non constituit obiectum bonum, sed manifestat solum id quod obiectum in se habet: vnde antequam sic denominetur, vel cognoscatur, tale est. Ac denique, quia obiecta non sunt honesta, quia iudicantur honesta, sed potius è contrario, ideo recta ratio iudicat illa honesta, quia ex se talia sunt, nam sicuti in aliis iudiciis veritas eorum fundatur in rebus, si nimirum tales sunt, quales iudicantur, ita in hoc iudicio rectæ rationis rectitudo illius fundatur in obiecto iudicato: ergo honestas obiecti non potest consistere in conformitate ad tale iudicium. Quocirca quando dici solet illud obiectum in moralibus esse bonum, quod est conforme rationi, vel intelligendum est fundamentaliter, id est, quod in se habet vnde recta ratio verè iudicet esse appetendum honestè, vel certè explicatur honestas à posteriori, & quod nos, quia nobis est data ratio, vt per eam discernamus honestum à turpi.

Secunda sententia esse potest, hanc honestatem esse positam in cõformitate ad legem: quam insinuat Conrad. 1.2. q. 19. art. 1. ad 3. dum ait rectam rationem regulando obiectum in legem æternam, vel aliam quæ sit participatio eius, dare obiecto bonitatem moralem. Et potest hoc suaderi; quia lex est mensura & regula humanarum actionum: vnde fit vt eadem omnino res realiter immutata posita lege præcipiente sit honestè appetibilis; stante autem lege prohibente fit obiectum turpe.

IV.

Opinio.

Hæc vero sententia attingit quidem aliquid quod semper est necessarium ad hanc honestatem, vel malitiam contrariam: non tamen vniuersaliter, neque formaliter explicat in quo consistat hæc bonitas. Primò, quia lex tantum datur de humanis actibus: hæc autem bonitas & honestas latius patet, quam actus humanus, vt in præcedentibus dictum est, & patet in Deo, qui per se est obiectum honestum, quamuis de illo nulla lex dari possit, sed solum de actu, qui circa illum versatur, in quo distincta bonitas est ab illa, quæ est in Deo ipso.

V.

Secundo, quia etiam si loquamur de bonitate actuum, illa esse potest prior quam lex, multa enim sunt obiecta honesta, quæ non sunt præcepta. Quod si quis fortè dicat vel nomine præcepti comprehendere etiam consilium, aut approbationem superioris, vel omnes actus honestos esse aliquo modo præceptos, non absolutè vt fiant, quod potest vocari quoad exercitium, sed veluti sub conditione, seu quoad specificationem, id est, quod si voluntas circa tales actus versetur, tali modo tendat, quamuis enim mihi non sit in præcepto nunc loqui, est tamen in præcepto, si velim loqui, vera loquar. Nihilominus hæc responsio non satisficit ob rationes, quas in simili supra feci tractando de ente morali, nam licet per impossibile nõ esset superior præcipiens aut prohibens; hoc ipsum obiectum, quod est mentiri, per se propositum turpe est, & è contrario dicere verum, est honestum, & ideo etiam respectu Dei intelliguntur habere has rationes, & ideo alteri ei repugnat, alterum est cõnaturale: ergo hæc honestas per se & formaliter præcindit à lege.

VI.

Ter-

XII.  
3. in fine  
idem n. n.

XIII.  
tertius  
bonitas  
malitia  
appetito

VII.

Tertio, etiam in his quæ præcipiuntur, quædam præcipiuntur quia bona: ergo in eis non potest resultare bonitas ex lege, alia vero dicuntur bona, quia præcepta, in quibus si nulla sit bonitas, præcisa lege, quod raro inueniuntur, resultat quidem bonitas mediante lege. Tamen hoc dupliciter potest intelligi quod lex se habeat tanquam causa efficiens moraliter, & tunc bonitas non potest formaliter consistere in conformatione ad legem, sed in illo medio virtutis ad quod pertinet materia talis legis, & consequitur in aliqua alia conformatione ad naturalem rationem, quæ habet fundamentum in tali lege, ut v.g. lex taxans pretium rei, dat illi moralem valorem, qui non est proprie conformitas ad legem, sed moralis quidam effectus natus ex lege in ordine ad hominum existimationem: unde fit ut tanti vendere huiusmodi rem sit honestum obiectum respectu iustitiæ voluntatis, quia in illo reperitur medium iustitiæ, quod licet habeat ortum ex lege, non tamen consistit in conformatione ad illam, sed in æqualitate rei ad rem. Idem videre licet in lege præcipiente actum temperantia, quæ habet vim & efficaciam moralem ad præscribendum medium in illa materia, & sic de alijs. Alio autem modo potest hæc bonitas ex lege oriri quasi formaliter, quatenus hoc ipsum quod est subditi legi, & conformari illi, bonum est: & hoc sensu verum est aliquam bonitatem honestam obiectivam posse sumi ex conformitate ad legem, tamen illud & est speciale de bonitate obedientiæ, & præterea requirit conformitatem cum natura rationali, in qua consummatur formalis ratio obiectivæ honestatis, ut iam dicam.

VIII.  
3. Opinio.

Tertia ergo sententia esse potest, hanc bonitatem honestam nihil aliud esse, quam bonitatem transcendentalem earum rerum, quæ sunt ex se obiecta honesta, quia nihil aliud in eis extogitari potest ad hanc honestatem, ut videtur probare ratio in principio facta, & alia argumenta contra citatas opiniones. Et præterea, quia bonum transcendens dividitur in honestum, utile, & delectabile: ergo bonum honestum comprehenditur sub bono transcendentali: ergo honestas in quocumque obiecto honesto erit talis bonitas transcendentalis eius. Confirmatur in deductione, nam Deus est optimum summè honestum, hoc autem habet ratione suæ infinitæ bonitatis, quæ respectu illius est bonitas transcendentalis talis infiniti entis: & idem reperitur in quolibet actu humano, si vbi obiectum alterius actus concipiatur, nam ratione suæ entitatis, & bonitatis transcendentalis, est obiectum honeste amabile.

IX.  
Hæc opinio non omnino satisfaciit.

Hæc opinio proxime accedit ad veritatem, non satis tamen explicat rem certam, nam constat non omnem bonitatem transcendentalem sufficere ad honestatem. Explicandum ergo esset quid addat honestas obiectiva supra bonitatem transcendentalem in communi. Deinde, quia multorum opinio est bonitatem transcendentalem esse absolutam per convenientiam rei ad se ipsam seu ad suum appetitum naturalem, vel elicatum, quomodo est Deus bonus sibi, etiam si nulla sit creatura: at verò hæc bonitas honesta non potest esse omnino absoluta, nam eadem res respectu huius est honestum obiectum, & non respectu alterius. Tandem lex non potest mutare bonitatem transcendentalem rerum, & tamen potest mutare obiectum de honesto in turpe, si illud prohibeat.

X.  
1. Assertio.

Dicendum primò hanc honestatem obiectivam consistere in quadam convenientia obiecti

honesti per se ipsum ad naturam rationalem ut talis est. Ut explicetur & probetur hæc conclusio, de qua videri possunt dicta in *disp. 10 metaph. sect. 1. num. 12. & sect. 2. a num. 11.* suppono ex D. August. 8. de Trinit. cap. 3. & ex D. Thom. in 2. d. 27. quest. 1. art. 2. ad 1. & quest. 1. de virtut. artic. 2. ad 1. & alijs locis citandis, & ex Scoto quodlib. 18. dupliciter aliquid denominari bonum, vno modo in seipso, alio modo respectu alterius. Priori modo idem est bonum, quod perfectum, teste D. Thom. 1. p. quest. 5. art. 1. & sequentibus. & eodem sensu videtur vni nomine bonitatis. 1. 2. quest. 18. art. 1. cum inquit tantum habere vnamquam rem de bonitate, quantum habet de esse, & eodem sensu locis citatis, & 1. 2. quest. 9. art. 4. ad 1. censet accidentia & virtutes ipsas non esse aliqua bona, sed esse potius bonitates quasdam: quod est intelligendum in eo sensu, quo dici solet accidentia non esse entia, sed entis entia, per quod non negatur habere aliquam entitatem intrinsecam sibi, sed affirmatur illam esse imperfectam, totamque ad substantiam ordinatam. Sic etiam dicuntur accidentia non esse bona, non quia in se non habeant intrinsecam aliquam perfectionem, sed quia totam illam habent ad perficiendam substantiam, quæ tunc dicitur simpliciter & absolute bona, quando habet omnem perfectionem sibi debitam iuxta naturam suam, vt D. Thom. supra docet. Posteriori autem modo, ut aliquid sit bonum alteri, præter perfectionem suam requirit proportionem quandam, & convenientiam cum illo: quo fortasse sensu dictum est ab Arist. *amabile esse bonum, vnicuique autem proprium.* quia vnaquaque res amat quod sibi conveniens est: & hoc modo calor dicitur esse bonus igni, non aquæ, quia licet respectu vtriusque habeat eandem perfectionem, non tamen eandem proportionem, seu convenientiam. Vnde D. Thom. 1. 2. quest. 26. art. 4. dicit, quod in se est, esse absolute bonum, & simpliciter bonum, quod bonum est alteri, esse tantum bonum secundum quid sub ea ratione: de quo videri potest idem D. Thom. 3. p. quest. 11. art. 5. ad 3.

Bonū aliud absolutum.

Aliud respectivum.

XI.

In præfenti ergo bonum honestum obiectivum de quo agimus, non potest consistere in sola perfectione rei secundum se, nam hoc dicitur bonum respectu rei cui obicitur ut amandum, vel prosequendum: requirit ergo aliquam convenientiam cum natura hominis: unde fit ut ipsum esse diuinum si obicitur homini ut sibi appetendum, non habeat rationem obiecti honesti, quia est quid homini improprium: si vero proponatur ut amandum Deo, fit obiectum honestissimum & proportionatum homini: ergo hoc honestum ut tale est requirit formaliter convenientiam & proportionem cum natura rationali. Addendum tamen hanc convenientiam esse debere, cum natura rationali, ut rationalis est, & recta ratione gubernari potest, quia hæc honestas est supremæ bonitas quæ in eo genere convenientiæ esse potest respectu hominis: ergo debet esse secundum perfectissimum gradum & supremam perfectionem quæ in homine est: ergo debet attendi penes naturam rationalem ut rationalis est: & e contrario cum ratio bonitatis in communi respectu alterius consistat in aliqua convenientia, in hac convenientia ad naturam rationalem posita erit aliqua bonitas, sed illa non est veritas, nec delectabilitas, ut per se constat: ergo est honestas. Vnde etiam in alijs rebus inferioribus bonitas, quæ est per convenientiam ad naturam, est distincta à delectabili & utili, & lato modo vocatur honestas: proprie ergo talis erit, si sumatur

Bonum respectivum est de quo agitur in præfenti.

matur per convenientiam ad naturam rationalem ut sic.

XII. *Obiectio 1.* Dicit aliquis primo, ergo incidimus in primam sententiam improbatam, nam idem videtur esse conueniens naturæ rationali, ut sic, quod conforme rectæ rationi. Respondetur eandem rem esse, non tamen eundem respectum, & ita simpliciter negatur consequentia: quia hæc conuenientia ad naturam rationalem non respicit dictamen rationis, sed naturam ipsam secundum se; ratio autem solum est applicans & proponens quid conueniat naturæ, & tunc habet dictamen rectum quando res ipsa ita conuenit naturæ sicut iudicatur, ut si quis posset cognoscere calorem sibi esse conuenientem, non esset calor conueniens propter conformitatem cum iudicio, sed propter proportionem cum natura ipsius, sicut etiam sensus aliquo modo apprehendit quod naturæ sensitiuæ conueniat, & tamen illa conuenientia non est per ordinem ad cognitionem sensus, sed per ordinem ad consistentiam, seu conseruationem naturæ.

XIII. *Obiectio 2.* Dices secundo. Ergo bonum honestum ut sic, tantum est amabile illo amore concupiscentiæ, qui dicitur esse proprii commodi, quia tantum amatur ut propria naturæ rationali conueniens: consequens autem est falsum, nam potius amor commodi, & amor iustitiæ, qui est amor honesti, ut sic, distinguuntur, ut patet ex Anselmo. *lib. de casu diab. cap. 12.* Respondetur æquiuocationem esse in vocabulo conuenientia: interdum enim sumitur conueniens pro eo quod est alicui ita commodum, ut ei aliquam perfectionem & quasi utilitatem afferat, & hoc modo sumitur in obiectione. Alio verò modo dicitur conueniens quod per se decet aliquo modo, & est consentaneum naturæ, & inclinationi eius; sic dicitur Incarnatio conueniens Deo, & bonitati eius, & similiter misereri & liberaliter se communicare, & similia sunt obiecta maxime conuenientia Deo, quia sunt proportionata perfectioni & magnitudini eius. Huiusmodi ergo conuenientiam, vel proportionem requirit, per se loquendo, honestum ut honestum respectu rationalis naturæ, quia potest obiectum esse tale, ut considerata dignitate naturæ rationalis, illam deceat, seu illi sit consentaneum amare, seu proficere tale obiectum. Vnde multa sunt huiusmodi obiecta, quæ vel nullam commoditatem afferunt præter ipsam honestatem virtutis, vel non propterea intenduntur, imo ipsa naturæ commoditas nisi hac posteriori ratione informetur, & per se conueniens censeatur homini, ut sic non habebit rationem obiecti honesti, nec sufficiens ad dandam actui honestatem, ut supra in sinuarum est, & latius dicitur inferius.

XIV. *2. Assertio huiusmodi.* Dicendum secundo. Hæc honestas obiectorum moralium interdum fundatur in perfectione, & proprietatibus realibus, & physicis ipsarum rerum, interdum vero requirit ulterius proprietates morales ortas ex actibus humanis, seu liberis. Prior pars constat exemplis, nam Deus per se est maximum bonum, solum ratione suæ perfectionis & naturalis proprietatis: similiter subleuare miseriam pauperis, seu dare eleemosynam est consentaneum naturæ humanæ, quia per hanc reposita subleuatur necessitas proximi, & sic de aliis. Ratio est, quia quædam sunt res per se & ratione suæ perfectionis entitatiuæ; consentaneæ naturæ humanæ, vel quia sunt vltimus finis eius, ut Deus, vel quia contingunt hominem cum illo fine, ut cognitio, vel amor Dei, quia ex se rectè disponunt hominem in ordine ad talem finem, vel remotè, ut iustitiæ, &c. hinc enim

fit ut tales res sint proportionate naturæ rationali quatenus est capax beatitudinis, & ad illam inclinatur, & ideo etiam actus tendens in talia obiecta, rectus dicitur, quia per illum homo rectè tendit in finem sibi debitum.

Posterior verò pars etiam constat exemplis, quia restituere alienum, est per se bonum, & consentaneum homini, quæ honestas non fundatur in sola physica entitate vel perfectione, nam esse propriam rem vel alienam, est proprietas moralis, non physica, & in illa fundatur prædicta honestas: idem est de hac denominatione quod res fit præcepta, &c. Ratio vero etiam est facilis ex supra dictis, quia licet istæ proprietates nihil physicum ponant in rebus præter denominationem, tamen in ordine ad humanos vsus, vel actus, sunt magni momenti, quatenus manent in estimatione hominum, & iuxta illam variatur ordo ad rectam rationem, & ad conuenientem vsus rerum, & subordinatorem inferioris ad superiorem, & ad pacem, & debitam societatem hominum: ob hanc enim causam per se decens est implere promissionem, parere superiori, & vnicuique seruare ius suum: nam hinc etiam est quod vna voluntas possit esse regula alterius, & habeat vim inducendi obligationem, vel moralem necessitatem, & sic de cæteris proprietatibus moralibus; tamen in obiecto voluntatis non requiritur maior realitas seu entitas, quia intentionaliter mouet media cognitione, & ideo satis est, quod in rebus habeat sufficiens fundamentum ad variandam prudentem hominum estimationem, & actionem.

XV. *3. Assertio.* Dicendum tertio. Conuenientia illa, quam bonum honestum dicit ad naturam rationalem, præter rei entitatem, vel moralem proprietatem explicatam, nihil addit in ipso obiecto, sed connotat in homine naturalem aliquam inclinationem ad capacitatem, seu coniunctionem cum illo obiecto, seu (quod idem est) dicit denominationem aliquo modo extrinsecam consergentem ex coexistentia plurium rerum. Hanc conclusionem sumo à simili Dur. *in 2. d. 34. q. 1. n. 6.* Et in primis probatur à sufficienti enumeratione, quia hæc conuenientia non potest addere proprietatem aliquam, vel qualitatem absolutam & realem, quia, ut dicebamus circa tertiam opinionem *n. 9. in fine*, eadem res cum eisdem proprietatibus absolutis potest esse conueniens vni, & non alteri; & deinde quia nec fingi, nec satis concipi potest talis res absoluta. Quod vero non fit relatio realis, ex dictis etiam patere potest, tum quia aliquod est bonum honestum quod non est capax talis relationis, ut Deus, & Verbum diuinum respectu humanitatis Christi: tum etiam, quia esto, possit insurgere talis relatio prædicamentalis, in intentione boni honesti non intenditur talis relatio: sicut etiam bonum delectabile fundatur in bono naturæ conuenienti ut sic, ut latè Cai. *1. 2. q. 32. art. 1.* & tamen non fundatur in relatione. neque enim delectat relatio, sed res ipsa accommodata naturæ. Denique relatio rationis propriè & in rigore sumpta, iam etiam exclusa est, quia solum habet esse fictum & cognitum per intellectum: ergo nihil superest quod esse possit præter denominationem prædictam, seu connexionem plurium rerum quas vox conuenientia connotat, seu includit.

XVII. Potest præterea hoc sic declarari, nam quando vna & eadè res est bona vni & nõ alteri, semper inter priores intercedit aliqua realis connectio, seu habitudo transcendentalis, quæ non intercedit inter alias, ut si color est bonus igni, & non

non aqua, aliquam connexionem habet cum forma ignis, à qua resultat ex natura rei, & ideo illa forma habet naturalem appetitum ad illam proprietatem quæ nõ conuenit formæ aquæ: cum ergo dicitur calor conueniens igni, significatur tota perfectio caloris, & connotatur illa naturalis annexio, quæ est inter calorem & formam ignis. Sic ergo in obiecto honesto, in primis requiritur ut tale sit: deinde connotatur aliqua conexio quam habet cum natura rationali, & consequenter in illa connotatur capacitas ad tale obiectum: ut in exemplis positis, Verbum diuinum est maximum bonum humanitatis Christi, in quo significatur & perfectio Verbi diuini, & coniunctio humanitatis ad ipsum, sic etiam Deus aliter est bonum, & finis hominis, & aliter lapidis, quia in eo est alia capacitas quam fit in lapide. Quod ergo Deus sit homini conueniens, significat in Deo perfectionem, & connotat in homine capacitatem: conuenientia ergo nihil aliud esse potest quam denominatio orta ex huiusmodi rebus, & earum coexistentia, seu connexionem; illud ergo obiectum honestum est tale, quale exigit dignitas, seu capacitas naturæ humanæ secundum propriam inclinationem rationalem.

XVIII. Solum video posse obijci contra hoc, quia si hæc doctrina vera est, superflua erant omnes relationes prædicamentales, præsertim quæ fundantur in vnitatem, quia seclusa tali relatione, potest res denominari similis, vel conformis, solum connotando coexistentiam alterius; quod concedit consequenter Durand. sed hæc disputatio ad nos non spectat: solum duo sunt dicenda, primum est, quidquid fit de alia necessitate harum relationum, non posse negari quin ante illas sit fundamentalis conuenientia, à qua potest aliqua denominatio etiam sumi, Secundum est, in præfenti neque esse necessarias tales relationes, quia istæ, (si sunt,) non resultant ex quatuor proportionibus, sed ex formali vnitatem, seu conformitate in natura: hæc autem conuenientia, de qua agimus, non in hoc consistit, sed in proportionem tantum.

XIX. Ad rationem dubitandi in initio positam iam dictum est hanc honestatem esse aliquo modo realem, non tamen oportere ut semper sit per modum entis physici, sed satis esse quod sit per modum entis morali, & hoc est satis ut possit aliquo modo concipi in communi, sicut concipiens, & abstrahens à physico, & morali, nam quale est esse vniuersi cuiusque rei, ita potest habere bonitatem. Et hinc constat quid dicendum sit de obiectis priuatis, nam in primis satis est ut in eis reperiatur honestas fundata in aliqua proprietate morali, ut est esse prohibitum, vel præceptum. Deinde priuatione secundum se considerata non habent appetibilitatem nisi ratione positivi, & eodem modo habere possunt honestatem quasi per denominationem ab ea honestate quæ est in re positiva, semper tamen priuatio est hoc modo honesta, non per modum entis rationis, sed secundum illud esse quod habere potest in rebus.

XX. Ex dictis de bonitate obiectiua, facile est intelligere quid sit malitia, quoniam hæc bonitati contrariatur, sicut bonitas fundatur in re conuenienti naturæ rationali ut sic, ita malitia consistit in disconuenientia, quæ interdum fundari potest in rebus ipsis, vel priuationibus realibus, interdum in aliqua proprietate, seu prohibitione morali. Vtrum verò hæc disconuenientia sit tantum per modum priuationis, vel interdum etiam per modum rei positivæ, seu an fundari

possit in positivo ut positium est, vel solum ut habet priuationem adiunctam, dicemus latè in disp. 7. sect. 5. & 8. agentes de formali malitia actuum interiorum, quia in hoc est quæstio eiusdem rationis.

Atque hinc etiam constat quid dicendum sit de obiectis indifferentibus, & quidam sit indifferentia eorum: nam quod aliqua obiecta sint talia sumitur aperte ex D. Thom. 1. 2. q. 18. art. 8. & 9. & constat inductione, nã loqui nunc, vel deam. bulare, est obiectum indifferens, quia de se neque bonum, neque malum est: & hæc est huius rei ratio, quia hæc bonitas & malitia obiectiua non sunt ita immediate opposita, quin possint habere medium saltem ex parte subiecti per negationem vtriusque formæ. Vnde etiam colligitur ad hanc indifferentiam in obiecto duo requiri. Primum ut in tali obiecto sit aliqua ratio inferioris boni, ob quam sit appetibile, nam si hanc non habeat, non poterit esse obiectum voluntatis per se, neque poterit illi dare ex vi sua aliquam speciem. Secundum est ut in se non habeat honestatem sibi debitam, neque oppositam malitiam.

Dices: Hoc ipso quod non habet honestatem, erit malum obiectum. Respondetur negando consequentiam, quia non omnis negatio honestatis est malitia, sed negatio honestatis debita: fieri autem potest ut tali obiecto secundum se & ut tale est, nulla debeatur obiectiua honestas, & ut nihil etiam habeat per se dissonum, aut repugnans rationi, seu naturæ rationali quatenus talis est.

### SECTIO III.

*Vtrum actus humani sumant honestatem obiectiuam ex obiecto, sine, & aliis circumstantiis, & quomplex illa sit.*

IN præcedenti sectione explicui generali quadam ratione fundamentum huius honestatis: hic verò oportet magis in particulari, magisque ad rem moralem explicare principia & radices huius honestatis, vnde obiter constabit quomplex illa possit esse in obiecto morali: proposui autem quæstionem de actibus humanis, licet, ut supra dixi, alia res possint habere honestatem obiectiuam, tamè obiecta & circumstantiæ moralia propriè reperiuntur in actibus humanis: verum ea quæ dicemus poterunt facile, seruata proportionem accommodari ad res alias: & eodem modo loquar semper de actibus externis, quæ sunt frequentiora obiecta actuum interiorum: inde tamen constabit quid dicendum sit de actibus internis, quatenus per reflexionem aliquam possunt esse obiecta aliorum actuum interiorum. Deinde supponendum ex D. Thom. 1. 2. quest. 18. art. 6. & quest. 1. de malo. art. 4. licet actiones exteriores sint obiecta voluntatis internæ, tamen ipsæ etiam suo modo habent obiecta sua, ut constat aperte in actibus intellectus, vel appetitus sensitivi, vel sensuum exteriorum, nam omnes isti actus vocantur externi in præfenti: atque idem est de aliis actionibus exterioribus quæ subordinantur voluntati, quæ omnes reducuntur ad motionem localem, & obiectum earum esse censetur materia circa quam versantur formaliter sumpta, & ut ad mores pertinet, nam locutionis, ut v.g. obiectum esse cõfetur res quæ significatur: actionis autem elemosynæ est miseria proximi ut suble-

XXI.  
Quid sit obiectum indifferens.

XXII.

I.  
Notatio-na pro resolutione.

Notatio altera.

subleuanda, & sic de aliis: præter hæc autem obiecta habent hæc actiones circumstantias suas, ut constat ex dictis tract. 2. disp. 5. Solum est notandum licet finis comprehendatur sub circumstantia, tamen propter specialem modum efficiendi, D. Thomas in hac materia semper de illo specialiter loquitur, distinguens illum à cæteris circumstantiis, & ita nos etiam loquemur in hac sectione.

II. His positis videtur esse multorum sententia actum humanum ab omnibus his accipere bonitatem: & consequenter aliam esse in huiusmodi actu honestatem sumptam ex obiecto, seu materia circa quam versatur, aliam ex circumstantiis, aliam ex fine: quod videtur posse fundari in D. Thom. 1. 2. quest. 18. art. 4. & ratio esse potest, quia licet ad completam rei perfectionem requiratur substantia & accidens, ut videre est in substantiis; tamen alia est bonitas, quam dat forma substantialis, alia vero quam dat forma accidentalis: ita ergo in præsentii obiectum quod est quasi substantialis forma, dabit substantialem bonitatem; finis vero & circumstantia, cum sint accidentia, dabunt distinctam bonitatem. In contrarium autem est, quia obiectiua bonitas in his actibus videtur esse sicut sanitas, vel pulchritudo in corpore: sicut ergo sanitas, vel pulchritudo solum est vna forma, licet resultet ex multis, ita erit tantum vna bonitas in actu resultans in illo ex omnibus requisitis ad honestatem.

III. Dicendum primo, actum humanum præcipue sumere honestatem obiectiuam ex materia circa quam versatur, seu ex effectu in quem primò & per se tendit, non tamen hoc sufficit ad huiusmodi honestatem. Prior pars à simili sumi potest ex D. Thom. 1. 2. quest. 18. art. 6. & eam significat q. 20. art. 1. & 2. & patet inductione, nam actus comedendi, v. g. potest esse bonus obiectiue, & hoc primario & per se habet, quia versatur circa materiam, qua potest subuenire necessitati naturæ: & idem est de actu elemosinæ: & è contrario, actus homicidij est malus, quia habet pro obiecto destructionem vitæ humanæ. Ratio huius partis est, quia, ut supra dixi, hæc bonitas fundatur in rerum entitate & perfectione, sed huiusmodi actiones ex suis propriis terminis, seu materiis circa quas versantur, habent ut sint talis rationis, vel perfectionis: ergo ex eodem capite habebunt conuenientiam ad naturam humanam.

IV. Posterior vero pars conclusionis est æquè certa, & communis omnium, & in eisdem exemplis facile potest declarari. Et ratio est, quia actio humana ut sit obiectum honestum, requirit medioeritatem quandam, quæ medioeritas non attenditur ex sola materia, sed etiam ex aliis conditionibus, vel ipsius materiæ, & scilicet sit tanta, vel talis, vel ipsius, &c. ut propterea fortasse dixerunt Henr. Scot. & alij citandi, ex obiecto nudè sumpto non sumi bonitatem moralem, sed naturalem, aut non sumi specificam in genere moris, sed quasi genericam, quæ per conditiones, seu circumstantias determinanda est: hæc enim & similia melius accommodantur ad hanc bonitatem obiectiuam, quam ad formalem, ut ex dicendis constabit.

V. Dicendum secundo. Honestas specifica obiectiua confurgit in huiusmodi actu ex materia & conditionibus omnibus ipsius actionis, quæ necessariæ sunt ut talis actus sit conueniens rationali naturæ ut sic. Hanc sumo ex D. Thom. 1. 2. quest. 18. art. 1. & indicat etiam quest. 19. art. 2. præ Suarez in primam secundæ D. Thom.

cipue ad 2. item Durand. in 2. d. 38. quest. 1. num. 8. ubi dicit in obiecto voluntatis honestatè includi necessarias circumstantias: Scot. in 2. d. 40. & quodlib. 18. dicit bonitatem actus humani consistere in quadam integritate materiæ & circumstantiarum actus: & idem sentiunt ferè omnes alij citandi. Ratio vero in generali reddi potest, quia bonitas hæc sumenda est per conuenientiam ad rationem, seu naturam rationalem: ergo quidquid in actione est necessarium ut sit conueniens rationali naturæ, est necessarium ad hanc honestatem obiectiuam; sæpe autem non sufficit sola materia circa quam versatur actio sine aliis conditionibus ad prædictam conuenientiam secundum talem speciem, vel rationem, quod maximè verum est in actibus exterioribus. Cuius rationem attingit D. Thom. 1. 2. quest. 19. art. 2. quia istæ actiones sunt inferioris ordinis: res autem quanto est inferioris ordinis tanto habet integritatem ex pluribus rebus. Sic ergo omnes illæ conditiones sunt veluti intrinseca principia huius bonitatis.

VI. Ut autem hæc conclusio magis in particulari declaratur, reuocandum est in memoriam quod dictum est tractatu 2. disput. 5. sect. 3. quædam esse conditiones actus, quæ non sunt proprie circumstantiæ sed pertinent ad essentiam eius in genere moris, alias vero esse quæ sunt proprie circumstantiæ & accidentia, inter quas quædam mutant, seu addunt speciem bonitatis, vel malitiæ, quædam vero solum augent intra eandem speciem. Et circa hæc omnia membra aliquid est adnotandum: conclusio enim posita præcipue verum habet in primis conditionibus essentialibus, nam illæ non supponunt, per se loquendo, aliquam honestatem obiectiuam, sed illam complent atque constituunt: & ideo dicit D. Thom. ubique has conditiones transire in rationem obiecti 1. 2. q. 18. art. 5. ad 4. & art. 10. ad 1. & 2. q. 2. de malo art. 7. quia sunt veluti principia essentialia constituenta integrum obiectum; & hoc modo optimè intelligitur quod dici solet, conditionem accidentalem in genere entis, posse esse essentialem in genere moris, quod potest exemplo physico declarari, nam frigiditas accidit aquæ in genere entis naturæ; in ratione tamen conuenientis homini vel ad salutem, vel ad aliquid simile, ut sic potest esse de essentia, quia illa conuenientia potest esse talis ut confurgat ex multis, & in rebus artificialibus id facilius reperitur.

VII. Circa conditiones, seu circumstantias accidentales mutantem speciem, inquiri solet an se habeant ut accidentia respectu prioris speciei, vel circumstantiarum, ut principia essentialiter contrahentia, sicut dictum est de prioribus conditionibus. Cum qua questione adiuncta est alia, an ratione harum circumstantiarum multiplicetur specie bonitas, vel malitia obiectiua horum actuum, vel solum constituatur vna species tanquam ex genere & differentia. Aliqui enim auctores præsertim Contrad. 1. 2. quest. 18. articulo 10. significant semper ex his confurgere vnam tantum speciem, & consequenter bonitatem & malitiam sumptam ex vna circumstantia comparari ad alteram ut genus ad differentiam: & quamuis ipsi loquantur de bonitate formali, tamen eadem ratio, imo tota radix est in bonitate obiectiua. Id declaratur exemplis, nam subuenire proximo existenti in necessitate, habet honestatem materiæ, seu obiecti: si vero addatur circumstantia circa quid, scilicet quod ille proximus sit pater meus, talis actus habet bonitatem

VI. Circumstantiarum triplex genus.

De primo circumstantiarum genere.

VII. De 2. genere circumstantiarum.

pietatis, non simul cum bonitate materiz, sed contrahendo priorem bonitatem, & transferendo ex vno genere ad aliud, si vero aliter mutaretur illa circumstantia, & fieret elemosyna loco sacro, actus erit religionis, & non misericordiz. Similiter in malis, accedere ad non suam, precise consideratum, habet malitiam fornicationis; si vero addatur circumstantia quod sit vxor alterius, dat nouam speciem contrahendo & componendo cum priori malitia vnam tantum speciem, vt sentit D. Thom. 2. 2. quest. 154. art. 8. & in 4. d. 41. q. 1. art. 4. quodlib. 2. & quest. 2. de malo artic. 6. vbi alia exempla adducit, & multa docet, in quibus videtur huic sententiz fauere. Et ratio adiungi potest, quia ex illis omnibus constituitur vnum integrum obiectum: ergo ex omnibus illis per modum vnius resultat vna conuenientia.

## VII.

Alij vero in vniuersum existimant, quando cunque obiectum cum talibus conditionibus habet certam speciem honestatis, vel malitiz, & si nulla alia circumstantia adiungatur, tunc si circumstantia addita addat nouum ordinem conuenientiz, vel disconuenientiz ad rationem, non contrahere specificè priorem honestatem, sed addere nouam speciem, siue illa circumstantia sit separabilis ab actu in esse nature, siue non. Exempla videntur clara, nam si quis subueniat sacerdoti indigenti, in eo actu est honestas misericordiz, quam haberet, etiam si ille non esset sacerdos, & tamen illa circumstantia ex se addere potest honestatem religionis, in quantum illa persona est sacra, cui ea ratione debetur cultus, & honor: nec posterior bonitas excludit priorem, cuius apertum signum est, quia potest ille actus exterior obiectiue communicare interiori vnam honestatem, & non aliam, si quis vnus intuitu operetur, & non alterius. De malitia vero retorqueri potest exemplum de adulterio, quia reuera illa circumstantia circa quid, vxoris alienz, non tollit totam deformitatem intemperantiz, sed addit speciem iniustitiz, vt saepe etiam significat D. Thom. 2. 2. quest. 154. artic. 1. vbi Caiet. & idem videtur esse de furto in loco sacro, nam habet speciem iniustitiz & sacrilegij, de quo 2. 2. quest. 99. fauet etiam D. Th. 1. 2. quest. 73. artic. 5. & 7. Ratio etiam hoc videtur conuincere, quia species vltima non est amplius contrahibilis essentialiter, sed hæc circumstantia de qua agimus, supponit in actu vltimam aliquam speciem honestatis, quam haberet seclusa illa circumstantia; ergo non potest specificè contrahere, sed addere nouum aliquid. Item hæc circumstantia quæ superuenit, non destruit omnia principia quæ sufficiunt ad aliam honestatem, vel malitiam specificam: ergo non potest tollere vltimam speciem, quam haberet seclusa tali circumstantia: ergo non contrahit, sed addit. Tertio, quia differentia vnius generis non contrahit nec mutat speciem in alio genere contentam, sed interdum actus sine tali circumstantia habet malitiam intemperantiz, & circumstantia addit malitiam iniustitiz: non est ergo illa essentialis contractio.

## VIII.

Ad motum  
7. opinionis  
in num. 6.

Atque hæc sententia, formaliter ac proprie loquendo, vera est, & reuera conuincunt argumenta facta. Nec ratio contrarium in fine numeri 6. obstat; quia licet illud obiectum videatur vnum materialiter, tamen formaliter & in ratione conuenientis potest esse diuersum: sicut idem obiectum materialiter potest esse delectabile & honestum, præsertim quia si res attentè consideretur, circumstantia quæ additur, non intrat illud obiectum vt habens priorem

honestatem: dixi, proprie & formaliter loquendo, quia interdum materialiter, præsertim in speciebus peccatorum, solet illa species per modum vnius declarari, præsertim quando illæ species semper sunt coniunctæ, & prætereasumer determinationem ab eo quod magis mouet operationem, vt de adulterio dixit Caietan. citato loco; interdum vero ab ea quod grauius est, vt furtum in loco sacro dicitur sacrilegium. Deinde illud etiam addidi, quia interdum fieri potest vt conditio, seu circumstantia addita mutet conditionem ex parte materiz necessariam ad priorem honestatem, vt iniuria quæ est ad alterum, si addatur conditio personæ, quæ mutet illum respectum ad alteram, transferet totum actum ab vna specie ad aliam: qua ratione iniuria facta Deo, est alterius rationis ab ea quæ fit homini: & fortasse eodem modo iniuria facta parenti, vt sic definit esse proprie iniustitia, & est impietas: & idem potest contingere in actibus bonis: tamen quando ita accidit, iam non contrahitur prior species ad vltiorem, sed contrahitur ratio ad quæ genericæ, quæ sumitur ex obiecto vt abstrahit ab illis determinatis conditionibus, vt est in exemplis positis, ratio ad alterum, siue sit Deus, siue homo, siue parens, siue extraneus. Quando autem contingat conditionem esse huiusmodi, non potest certa aliqua regula definiti, sed consideranda est materia, & principia rationis, per quæ regulanda est.

Ex his autem intelligitur quomodo hæc circumstantia quæ mutat speciem, dicantur accedere actu in esse moris, nam si considerentur, quatenus constituunt obiectum talis virtutis, vel vitij, non accidunt, sed sunt veluti conditiones essentielles talis obiecti formaliter sumpti: solum ergo dicuntur accedere ad inuicem, & mutuo ex parte subiecti, vt sumitur ex D. Thom. 1. 2. q. 7. artic. 1. quia vnicuique earum accidit vt habeat aliam sibi coniunctam in eadem materia: sicut in Phisicis dicitur album accedere musico, non quia directè vnum sit accidens alterius, sed quia vtrique accidentarium est vt in eodem subiecto sit alterum. Vnde constat hanc rationem accidentis esse mutuum, quia non est maior ratio de vno, quam de alio: quoniam in his rebus moralibus interdum contingit vnam ex his circumstantiis fere semper præsupponi ad aliam, aut esse magis intrinsecam materiz circa quam versatur actio, & tunc illa quæ est posterior, vel remotior, dicitur potius accidens alteri, quam è contrario, vt in adulterio, iniustitia dicitur circumstantia luxuriæ, vel intemperantiz, quia hæc inordinatio est magis intrinseca illi materiz.

IX.

Sed quæres, vtrum circumstantia non solum sibi accidant in eodem subiecto, sed etiam quodammodo directè afficiendo, & aggravando moraliter speciem sumptam ab altera circumstantia, ita vt non solum adulterium aggravetur ex iniustitia quasi extensiuè per multiplicationem malitiarum, sed etiam quasi intensiuè ipsa intemperantia fiat grauior ex adiuncta iniustitia, nam iuxta communem modum loquendi prior modus videtur verior, nam hæc circumstantia distinguntur ab illis, quæ augent intra eandem speciem, sed tantum addèdo nouam speciem: ergo non augent quasi intensiuè, sed solum extensiuè. Constat autem primò, nam forma accidentalis non auget bonitatem, nisi iuxta illud esse quod confert, quia bonum sequitur ens, sed hæc circumstantia solum dant nouum esse accidentale

X.

dentale diuersæ speciei: ergo non aliter augent bonitatem. Confirmatur secundo à simili in scientiæ, nam quod vna conclusio possit duobus mediis specie differentibus manifestari euidenter, neutrum eorum reddit euidentius, vel clarius, sed vtrumque simul facit conclusionem euidentiore[m] extensiuæ, id est, pluribus mediis: ergo idem est de bonitate proportionaliter.

XI. In contrarium vero possunt obijci varia exempla, nam sine dubio intemperantia adulterij in propria specie videtur grauior, quam in simplici fornicatione: vnde si fingamus ab illo actu separari iniustitiam, vt aliqui fieri existimant, quando alter coniux consentit, quia scienti & volenti non fit iniuria; nihilominus ipsa malitia intemperantiæ semper maneret grauior. Deinde sacrilegium factum in loco sacro per furtum ibi commissum, est grauius ex circumstantia furti, quam si esset aliud genus peccati. Præterea in metaphysica contractio generis & differentia contingit non solum totam speciem constitutam per differentiam perfectiorem & nobiliorem, sed etiam ipsam rationem genericam quasi per concomitantiam esse ibi magis perfectam: vt, v.g. rationem animalis in homine: ergo similiter potest esse in præsentia; nam in rebus moralibus concomitantia vnius rei cum alia solet illi addere quandam dignitatem & estimationem moralem, vt virtus, & scientia, licet sint perfectiones diuersarum rationum, tamen si simul coniungantur, se se mutuo nobilitant.

XII. Circa hoc quantum vtrique appareat res probabilis, mihi tamen non videtur esse necessarium vt vna circumstantia ex his augeat aliam in propria illius specie: furtum enim factum in templo quoad obiectum malitiam iniustitiæ non augetur, si in quantitate rei ablata, & in aliis conditionibus sit æqualitas. Et ratio est, quia cum alia circumstantia sit diuersæ rationis, per se loquendo, non esse necesse vt mutet ordinem ad rationem quem habet alia circumstantia in sua specie. Adde tamen duobus modis posse accidere vt ex hoc capite augeatur malitia in actu, & constituatur in alia specie, primo ex parte quantitatis in quantum auget voluntarium, quod non pertinet ad malitiam obiectiuam, sed ad formalem. Atque hoc sensu videtur dixisse D. Thom. 2. 2. quæst. 154. art. 1. ad 2. in adulterio non merè per accidens se habere deformitatem iniustitiæ ad deformitatem luxuriæ, auget enim illam: & declarans modum, subdit, *Ostenditur enim luxuria grauior, quæ in tantum concupiscentiam sequitur, vt etiam iniustitiam inducat.* Alter modus esse potest ex parte obiecti, si contingat talem circumstantiam mutare aliquo modo ordinem ad rationem, quem habet alia, vt in exemplo posito de sacrilegio, ipsamet acceptio rei alienæ in sacro loco, auget iniuriam ipsi loco factam: vnde quoad hoc non se habet vt mutans speciem, sed tanquam augens deordinationem intra latitudinem sacrilegij: neque enim repugnat eandem rem in ordine ad diuersa vtramque rationem inducere: quando autem ita contingat, ex materia, & ex principis rationis, quibus regulatur, pensandum erit.

XIII. Tertio, circa alias circumstantias quæ non mutant speciem, sed augent, constat ex dictis, formaliter in eis non procedere conclusionem, num. 4. positam, quia hæ circumstantiæ per se non sunt necessariæ ad speciem bonitatis, vel malitiæ: tamen proportione seruata applicari potest eadem doctrina ad indiuiduam & singularem

*Suarez in primam secunda D. Thom.*

bonitatem, quæ est in tali obiecto, nam sicut specifica bonitas confurgit ex obiecto & conditionibus essentialibus: ita in indiuiduo confurgit ex omnibus circumstantiis, quæ possunt illam augere intra eandem speciem. Ex quo colligi potest differentia inter bonitatem specificam & indiuiduam, quod illa potest multiplicari, secundum speciem in eadem actione iuxta diuersas condiciones eius, hæc vero est vna tantum numero, siue parua siue magna sit, iuxta varias circumstantias: sicut pulchritudo, vel sanitas, etiam si confurgat ex multis rebus, vna numero est, magis, vel minus perfecta. Et ratio est, quia ibi est vnitas specifica, & vnitas subiecti: ergo & vnitas indiuidualis.

Sed occurrunt duo dubia explicanda, vnum XIV. est an hæc singularis bonitas prout confurgit ex materia & circumstantiis, sit diuisibilis, vel indiuisibilis. Et respondetur breuiter primo hanc bonitatem simpliciter esse compositam, atque in hoc sensu posse dici diuisibilem, prout dicit D. Thomas in 2. d. 36. art. 5. ad 1. & Scot. d. 40. q. vnica, præsertim ad 3. & quodlib. 18. Et constat, quia ibi concurrunt plures res secundum varias conuenientias suas ad componendam vnam integram conuenientiam moralem; & declaratur etiam exemplo pulchritudinis & sanitatis. Adde secundo, si consideremus solas condiciones necessarias ad honestatē specificam, quodammodo dici posse moraliter indiuisibilem bonitatem ex illis confurgentem, quia quidquid auferas ex illis conditionibus, dissoluitur species in ratione honesti simpliciter dicti, quia id quod manet, reuera non est obiectum honestum simpliciter: sicut pulchritudo & sanitas possunt dici consistere in indiuisibili saltem quoad eam proportionem, quæ requiritur ad sanitatem, vel pulchritudinem simpliciter: vel sicut etiam species numeri, licet composita est: tamen quoad hoc indiuisibilis est, quod ablata quacunque vnitate soluitur tota species. Et ratio generalis reddi potest, quia ratio specifica semper consistit in indiuisibili, & quoad illam non datur magis & minus. Vnde concluditur tertio, si sermo sit de bonitate hæc indiuidua quoad augmentum ex circumstantiis non simpliciter necessariis ad bonitatem specificam, sed tantum ad melius esse, vt sic, esse simpliciter & moraliter diuisibilem, quia ablato aliquo gradu illius bonitatis, seu circumstantia, aut conditione vnde sumitur, manet adhuc eadem bonitas, licet minor, quod est facile exemplis ostendere.

Sed obijciens, nam licet hæc locum habeant in bonitate, non sic in malitia: quin potius ex dictis sequi videtur malitiam non posse augeri, neque minui, ex defectu circumstantiarum, quia vel illæ circumstantiæ sunt debite actui ad bonitatem specificam, vel requiruntur solum ad maiorem bonitatem: hæc posteriores non faciunt actum malum sed relinquunt minus bonum, quia non sunt requisitæ ad bonitatem simpliciter; priores vero tales, vt quacunque ablata auferatur tota bonitas: ergo iam est tota malitia quæ esse potest: ergo non poterit augeri, neque minui, quia in priuatione totali non datur magis, neque minus: consequens autem est falsum, quia non solum in bono, sed etiam in malo dantur circumstantiæ augentes, vel minuentes intra eandem speciem. Respondetur doctrinam datam etiam habere locum in malitia. Ad argumentum vero factum responderi potest ex D. Thom. in 4. d. 16. q. 3. art. 2. quodlib. 1. ad 3. licet priuatio integra in se non recipiat magis aut minus, recipere tamen in causa, aut in fundamento: ex

T 2 que

quo fit vt subiectum magis sit longatum à positiua forma. Sic ergo quamuis malitia priuata bonitate specifica, ex defectu cuiuscunque circumstantiæ debite, tamen quo plures circumstantiæ defuerint, eo malitia erit censenda maior in fundamento & radice. Secundo magis hoc explicando dicitur, licet ablata vna circumstantiâ debita, illud quod manet non sit simpliciter honestum, retinet tamen eam conuenientiam quam habet, ratione cuius potest cum aliis concurrere ad honestatem componendam. Quo sensu verum est quod dixit D. Thom. in 2. d. 36. art. 5. ad 1. ablata bonitate circumstantiarum manere bonitatem ex genere, quamuis illa non sit bonitas simpliciter, vt statim addit ad secundum. Dicit tamen à nobis potest honestas inchoata, seu initium honestatis: ob hanc ergo causam quanto actus fuerit priuatus pluribus conuenientis partialibus, tanto malitia poterit esse maior, quia plus destruit de bonitate ipsa: sicut quamuis ablata vna vnitate auferatur species numeri, tamen si omnes auferantur, vel plures, magis destruetur ille numerus.

XVI. Sed hinc occurrit dubium secundum qualis sit 2. Dubium. hæc compositio bonitatis ex circumstantiis, intra limites eiusdem speciei, an sit tanquam ex partibus heterogeneis, at que adeo ex bonitatibus, vel malitiis partialiter diuersis, an vero tanquam ex partibus omnino similibus. Duo enim possunt esse dicendi modi. Vnus est totam bonitatem, vel malitiam confurgentem ex materia cum circumstantiis esse omnino eiusdem rationis quoad omnes partes suas, quia licet circumstantiæ in esse physico videantur esse diuersæ rationis, tamen in causanda bonitate sunt veluti causæ æquinoxæ influentes ad eundem omnino effectum. Hoc autem ita esse declaratur exemplo, nam si homo diues det centum in elemosynam, ille actus melior est ex circumstantiâ quâ, si autem pauper det duo, ille actus est æquus bonus ex circumstantiâ quâ: ergo ex circumstantiis diuersarum rationum in suo esse potest confurgere eadem bonitas. Simile exemplum esse potest in prodigalitate, quæ deficit per excessum in dando: hic autem excessus oriri potest ex persona dante, quia est supra facultatem eius: vel ex persona recipiente, quia abundat, & tamen malitia eiusdem rationis est. Dices has circumstantias reduci ad vnam quantitatem materiæ, quæ non est absoluta, sed relatiua. Sed hinc formari potest vniuersalis ratio, quia omnes circumstantiæ in tantum conferunt ad bonitatem, in quantum constituunt vnum medium virtutis, quamuis ergo in sua entitate sint diuersæ, tamen in habitudine ad medium quod constituunt, inducunt eandem rationem: ergo vt sic potest ex omnibus illis confurgere bonitas eiusdem rationis. Confirmatur primò, nam supra dicebam num. 12. circumstantiam dantem speciem malitiæ posse aggravare aliam speciem intra propriam rationem eius: ergo non hoc facit dando suam speciem malitiæ, sed aliquem gradum alterius: ergo pari ratione quælibet circumstantia, licet in suo esse sit diuersa, potest conferre bonitatem vel malitiam eiusdem rationis. Tandem confirmatur, quia alias fere nulla esset diuersitas inter circumstantias mutantes speciem, & aggravantes: vnde tam necessarium esset has conitari, sicut illas quia mutant speciem partialem. Alter dicendi modus est hanc compositionem esse heterogeneam ex partibus diuersarum rationum, quam tenet apertè Conrad. 1. 2. q. 18. art. 2. agens de malitia formali: est autem eadem, vel maior ratio, nam formalis ab obiectiua desumitur: &

similiter erit idem de bonitate, quia malitia proximè sumit rationem suam ex bonitate qua priuat: & reuera videtur hæc opinio. D. Thomæ locis statim citandis, & mihi videtur veraciter explicata.

Dicendum igitur compositionem bonitatis obiectiue ex diuersis circumstantiis diuersarum rationum, & ex materia in suo esse, & conuenientia partiali ad rectam rationem, esse tanquam ex partibus heterogeneis. Ratio huius est, quia omnia illa conueniunt ad componendam vnam integram honestatem, non tanquam causæ extrinsecæ, seu efficientes, sed tanquam causæ seu partes intrinsecæ, eo modo quo plures partiales figuræ concurrunt ad vnam figuram domus, vel sicut color, figura, &c. conueniunt ad componendam pulchritudinem: quando autem ea quæ sic componunt, sunt diuersarum rationum in se, necessariò faciunt compositum constans ex diuersis rationibus partialibus: vnde non potest hic accommodari quod numer. preced. dicebatur de causâ æquiuoca, quia illa si sit extrinsecæ, non componit effectum: si autem sit intrinsecæ, vt materia & forma, eadem ratio de illa procedit. Atque ex hac ipsa ratione intelligitur hanc sententiam non esse intelligendam de omnibus omnino circumstantiis, sed tantum de illis quæ per se sunt diuersarum specierum; fieri enim potest vt in aliqua circumstantia sit etiam latitudo eiusdem rationis, vt est quantitas eiusdem materiæ, vel fortasse duratio temporis aut intensio actus, nam sicut animal, quamuis constet ex partibus heterogeneis, nihilominus in ipsis partibus heterogeneis sunt aliquæ homogeneæ inter se, ita in præsentibus & hoc certè voluisse videtur D. Thom. 1. 2. quest. 73. artic. 7. vbi ait circumstantias quæ non mutant integram speciem interdum augere peccatum, augendo omnino eandem deformitatem, vt quantitas obiecti: & hunc modum augmenti dicit aliis locis fieri per modum intensiõis, vt videre licet in 4. d. 16. quest. 3. artic. 2. quest. hunc. 1. ad 2. & quest. 2. de malo artic. 7. ad 4. & 7. Alius modus augmenti est (inquit) multiplicando deformitatem, seu rationem mali in eodem actu, vt si actio (inquit D. Thomas) sit quando non debet, &c.

Sed adhuc est in hoc considerandum ex doctrina eiusdem D. Thomæ 1. 2. quest. 18. artic. 10. & 11. interdum circumstantiam quæ in suo esse videtur esse diuersæ rationis, non ratione sui conferre ad bonitatem & malitiam actus, sed tantum ratione alterius circumstantiæ, in quam hæc redundat: interdum vero per se ipsam conferre. Exemplis declaratur, nam in actu temperantiæ naturalis necessarium est vt debito tempore fiat, tamen hoc tempus non est per se debitum, sed solum vt homo comedat quando indiget, quod redundat in quantitatem cibi, quia si antea comedat, sumet vltra quantitatem necessariam: at vero in ieiunio Ecclesiastico comedere tali tempore, & non antea, est per se necessarium ad honestatem, & non solum ob debitam quantitatem cibi, & ex natura rei: idem intelligi potest in actu sacrificij: quod enim fiat decenti loco, est per se necessarium ad honestatem, si in re oblata, seu in materia omnia necessaria concurrant. Sententia ergo posita intelligenda est de circumstantiis quæ hoc posteriori modo concurrunt, de quibus solis procedit ratio facta, non vero de aliis, quia illæ vt sic non tam concurrunt formaliter & intrinsecè, quam vt causæ, vel conditiones extrinsecæ.

Ex hisque patet responsio ad exempla addu-

cta

XVII.

XVIII.

XIX.

Ad motum in contrarium cum prima confirmatione. Ad illud verò quod dicitur de medio virtutis, respondetur non semper esse simplex & homogenum, sed sæpè esse compositum, & quasi temperatum ex multis rebus. Ad ultimam verò confirmationem in fine eiusdem num. 16. Primo negatur simpliciter consequentia, quia circumstantiæ quæ simpliciter dicuntur mutare speciem, talem conferunt bonitatem, vel malitiam, ut quælibet per se sit integra & totalis, & nihil cum alia componat, sed solum veluti materialiter coniungantur in eodem obiecto. At verò circumstantiæ aggravantes, vel conferunt bonitatem & malitiam omnino eiusdem rationis, vel si conferant diversam, est in ordine ad componendam vnam integrâ bonitatem. In quo est differentia inter malitiam & bonitatem, nam quia malum est ex singulis defectibus, vnaquæque circumstantia etiam si sola sit, simpliciter confert malitiam: tamen quia bonum est ex integra causa, licet singulæ circumstantiæ tribuant suam convenientiam, tamen vna separata ab aliis, non habet rationem honestatis, seu bonitatis simpliciter. Quod verò de confessione dicebatur, respondetur primò non spectare ad præsentem questionem, quia homo non debet confiteri bonitatem, vel malitiam obiectivam actus, sed formalem: fieri autem potest ut quamvis in obiecto sit bonitas composita & divisibilis, in actu sit formalis bonitas indivisibilis, ut infra videbimus: & idem posset quis opinari de malitia; licet non factis consequenter. Er ideo addo ulterius, si plures male circumstantiæ diversarum rationum tales sint, ut vnaquæque sufficiat per se ad dandam actui malitiam mortalem, concedendam esse sequelam, scilicet omnes necessario esse confitendas, siue dicantur mutantes speciem, siue notabiliter aggravantes: ut si quis consecraret hostiam in fermentato pane, & in priuata domo, absque vestibus sacris, omnes has circumstantias confiteri tenetur, quia reuera singulæ conferunt malitiam mortalem: si autem circumstantia non confert mortalem malitiam, non est necesse illam explicare, quod verum est etiam si integram speciem addat, vel mutet, ut fortasse est in peccato facto in die festo.

XX. Atque ex dictis in hoc dubio intelligitur optime quomodo sit applicanda ad malitiam, vel bonitatem obiectivam regula quam D. Thomas tradit. 1. 2. quest. 18. articulo. 10. & 11. ad cognoscendum quando circumstantia addat speciem, vel tantum novum augmentum in eadem specie, nam si circumstantia in se talis est, ut per se considerata, & ratione sui det bonitatem, vel malitiam, etiam si non sit adiuncta cum alia, tunc intelligitur dare, vel mutare speciem: si autem circumstantia ex se non sufficit ad dandam malitiam, vel bonitatem, sed solum ut adiuncta alteri, seu determinata ab altera, tunc non confert novam speciem, sed auget intra eandem. In qua regula hæc posterior pars est per se satis clara, ut patet in exemplis de intentione, & de multitudine quantitatis. Et ratio est, quia hæc circumstantiæ secundum se non dicunt determinatum ordinem ad rationem, sed sunt veluti indifferentes, donec per alias determinentur. Prior verò pars ut sit vniuersalis, sicut est intentio D. Thomæ, ut patet ex solutione argumentorum articulo. 11. & ex aliis locis supra citatis, primo intelligenda est de ordine vnius circumstantiæ ad aliam, secundum rationis principia, & consequenter de separatione vnius malitiæ, seu bonitatis ab alia secundum formalem rationem, non semper secundum Suarez in primam secundam D. Thomæ.

rem, nam interdum accedere potest ut in aliquo actu semper in re ipsa vna malitia supponat aliam, & nihilominus sumatur ex circumstantiis mutatis speciem ut patet de adulterio, in quo iniustitia semper supponit intemperantiam, & nihilominus sunt malitiæ speciei diuersæ, quia & per principia diuersæ rationis regulantur, qualia sunt non esse contrectandam rem alienam in iuro domino, & vagum concubitum esse secundum rationem repugnantem speciei humanæ, & ita secundum formales rationes vna est separabilis ab alia, cuius signum est, quia licet fingamus ob ignorantiam vitari malitiam intemperantiæ, semper maneret malitia iniustitiæ. Secundo intelligenda est illa pars non solum de specie totali, sed etiam de partiali, quia ex circumstantiis variis possunt in eodem actu oriri diuersæ malitiæ partiales, quarum vna non habet respectum ad aliam, quod magis contingit in malitia, quam in bonitate, quia, ut supra tactum est, & explicat D. Thomas in 4. d. 16. quest. 3. artic. 2. questionicula 3. ad 2. Quod si quis velit intelligere illam regulam de solis speciebus totalibus, oportet ut dicat primam circumstantiam quæ confert speciem bonitatis, vel malitiæ transire in rationem obiecti primarij: cæteras vero quæ augent ut sic necessario supponere aliam quæ dat speciem. Atque ita ex his omnibus constat quomodo ex omnibus generibus circumstantiarum oriatur bonitas, vel malitia obiectiva. Quod est principale huius sectionis institutum.

Solum posset quis interrogare cur nihil dicamus de circumstantiis quæ solent dici minuentes intra eandem speciem. Responderetur, quia hæc circumstantiæ, præsertim sumptæ ex parte obiecti propriè ac positivè, nullæ sunt quæ minuant, sed tantum negativè possunt dici minuire, quia si non adhibeantur, nihil conferunt. Quod sic explicatur, nam vel circumstantia minuens bonitatem tollit aliquid necessarium ad bonitatem simpliciter, & hæc verè non minuit, sed tollit bonitatem, & ponit malitiam; si verò tollit aliquid non necessarium ad bonum, sed conferens ad melius esse, sic nullam bonitatem tollit, sed solum non dat quod posset conferre si adhiberetur, unde potius illa est negatio circumstantiæ; vel si dicatur circumstantia, est impertinens, quia nec confert bonitatem, nec malitiam. Et idem est proportionaliter de circumstantia, quæ dicitur minuire malitiam, quia si illa est circumstantia indifferens, nec minuit, neque auget, si est mala, semper dat aliquam malitiam, unde quantum est ex se auget, si verò est bona, non dat malitiam, & fortasse impedit aliam circumstantiam quæ illam daret, attamen non tollit aliquam malitiam, quam obiectum & aliæ circumstantiæ darent, illa non existente: quia, ut sæpe dictum est, quilibet defectus confert totam malitiam quam potest conferre, etiam si aliæ circumstantiæ videantur convenientes. Atque ex hac doctrina intelligitur ratio à priori, ob quam circumstantiæ aggravantes sint per se de necessitate confessionis, non vero illæ quæ dicuntur minuentes, quia homo debet aperire in confessione malum quod fecit, non autem quod non fecit. Dico autem per se, quia si sit necessarium ad tollendam aliquam deceptionem, aut ne videatur confiteri plus quam fecit, poterit esse necessarium, sed per accidens.

Ultimo dicendum, ex fine extrinseco & per accidens, qui solet dici finis operantis, nullam bonitatem, vel malitiam obiectivam resultare

XXI. Quid de circumstantiis minuendis bonitatem, aut malitiam

Cur circumstantia aggravantes sint confitenda, non minuentes.

XXII. Ultima assertio.

In medio, seu obiecto quod ordinatur ad talem finem. Hæc conclusio sumitur ex D. Thoma 1. 2. *quest. 20. artic. 1. & 2.* ubi in hoc sensu dicit bonitatem quæ est in obiecto, prius esse in actu exteriori, quam interiori: bonitatem autem sumptam ex fine prius esse in interiori, quam in exteriori, quia nimirum talis bonitas non præsupponitur in obiecto, sed tantum pex extrinsecam denominationem ad illud manat ex actu interiori voluntatis. Ratio autem huius sumitur ex eodem D. Thoma 1. 2. *quest. 18. artic. 6.* quia finis ut finis non attingitur à potentia executiva, qualis est illa à qua procedunt actus exteriores, sed attingitur à voluntate, cuius est respicere finem ut obiectum: ergo in actione exteriori secundum se, & antecedit voluntatem, nulla esse potest bonitas obiectiva ex fine extrinsecæ, quia ut sic nullam habet habitudinem ad illud, ut exemplis etiam facile patet, nam elemosyna, præcisa relatione operantis, non habet honestatem religionis, aut penitentia.

XXIII.  
Instancia.

Dices: Sicut voluntas ex obiecto bona supponit in obiecto honestatem, ita voluntas bona ex fine supponit hoc obiectum, scilicet ordinare hoc in illud, esse bonum: ergo etiam hic actus supponit bonitatem obiectivam sicut illa. Respondetur, si ordinare sumatur actualiter, ut vox significat in rigore, non est bonum ut obiectum, sed ut actus voluntatis, quia ordinare medium ad finem est proprius actus voluntatis eligentis; si autem sumatur aptitudinaliter, id est, esse ordinabile, sic nullam bonitatem dicit intrinsecam medio ut sic, sed tantum denominationem extrinsecam à fine in ratione appetibilis, & voluntate, potest vnum ob aliud amare, vel eligere: in ipso autem medio solum dicit entitatem eius, & virtutem fortasse, quam habet ad causandum hunc, vel illum effectum: quod totum in ratione appetibilis informatur à fine, ut dixi initio tractatus primi.

### DISPUTATIO III.

#### De formali bonitate actus interioris voluntatis in communi.

**D**Iuus Thomas in presenti materia hunc servat ordinem, ut prius disputet in communi de actu humano ut abstrahit ab interno & externo, postea in particulari de interno, & deinde de externo: de bonitate autem & malitia, non separatim, sed promiscue tractat. Verum quod attinet ad bonitatem & malitiam moralem formalem, actus interior & exterior solum analogice conveniunt, ita ut interior intrinsece talis sit, exterior vero solum per denominationem extrinsecam ab interiori, & ideo sub hac ratione nihil ferè dici potest quod sit vtrique commune. Rursus bonitas & malitia habent modum valde diversum & in suo esse & in ratione, quia vel ab obiecto, vel à fine desumuntur: ac denique cum opponantur sicut habitus & privatio, ferè nihil habent commune, & cognitio habitus præsupponitur ad cognitionem privationis. Hac ergo de causa dicemus prius de bonitate actus interioris, postea de malitia, vel indifferentia vtriusque, & de harum oppositione, principiis & causis, ac tandem omnia accommodabimus ad actus externos.

### SECTIO I.

#### Vtrum possit esse in hominibus voluntate aliquis actus moraliter bonus ab olivæ & simpliciter.

**I**n hac refuit hæresis Lutheri, omnes actiones hominis esse peccata, quamvis fidelibus non impurentur ob fidem: quem errorem secuti sunt Calvini, & alij posteriores: neque multum ab eis discrepavit Ioan. Hus, qui *art. 6. damnato* in Concil. Constantin. *sess. 55.* dixit in homine existente in peccato omnes actus esse malos, in homine vero illudioso esse bonos. De hac posteriori parte primus error Lutheri ortus ex duplici hæretico fundamento. Primum est quod tenemur in hac vita tanta perfectione diligere Deum, quanta diligibilis est ab homine in quocunque statu, iuxta illud, *diligis Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Secundus est, illo præcepto, *non concupisces*, prohibita esse etiam sensibilem concupiscentiam, & omnes motus fomitis, quos dicit esse peccata, etiam si maxime involuntarij sint. Unde concludit omnem actum hominis esse malum, quia semper deest illi aliqua debita circumstantia, vel quia non procedit ex perfecto amore Dei, vel concupiscentia semper infurget, & perfectionem operationis impedit: & in confirmationem adducit nonnulla Scripturæ testimonia, *Isai. 64.* *Sicut pannus menstruata omnes iustitie nostræ, Job. 9.* *Scio quod non iustificabitur homo compassus Deo; ubi Gregor. Quidquid videtur habere iustitias, si ab interno arbitrio districte iudicetur, vitium potius apparebit quam meritum. Quæ verba ferè transcripti Bernard. *serm. 10. de omnibus sanctis, & similia leguntur apud August. *serm. 49. de tempore, tractantem illud Psalm. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Unde idem Gregor. 35. moral. e. 17. satis obscure dicit mala nostra esse pure mala, bona autem que nos habere credimus, pura bona esse nequaquam posse, ad quod facit illud Psalm. 13. Non est qui faciat bonum, & illud Genes. 6. Omnis caro corrumperat viam suam, & non permauebit spiritus meus in homine, quia caro est.***

I.  
Pars negativa hæreticorum.

Hæc quæstio duobus modis intelligi potest, vno absolute & præcisè de actu voluntatis humanæ abstrahendo ab hoc, vel illo statu humanæ nature, & à viribus & auxiliis quibus operari potest: & in hoc sensu nulla est controuersia etiam cum hæreticis, quin possit in homine esse actus simpliciter bonus: constat enim & nunc bene operari in patria, & in statu innocentia potuisse etiam operari, & de Christi humanitate id est multo certius: est etiam per se notum hominem esse capacem virtutis & vitij, quia hoc ipso quo est rationalis, potest cognoscere, & iudicare quid sit conveniens iuxta rationem rectam, & totum id quod est necessarium ad honestatem actionis: & hoc ipso quo est liber, potest etiam velle, sicut etiam potest ab hoc deficere, & ideo malè operari. Secundo modo potest quæstio hæc tractari in particulari de homine lapsò & infirmo per originale peccatum: quo sensu loquuntur prædicti hæretici, quorum sententia etiam in hoc sensu est manifestè hæretica, sed quia impugnari laciis solet in materia de Gratia, pauca breuiter adducam, omittens quæstiones aliorum locorum.

II.

Primo ergo constat esse nunc in filijs Adæ & Catholicis viatoribus bona opera, ad Philipp. 1. *Qui cepit in pars affirmat vobis opus bonum, &c. cap. 2. Deus est qui operatur in comprobatione velle & perficere pro bona voluntate, &c. 1. ad tur ex scri. Co. plur.*

III.